

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

doc. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.

Obsah přednášky

- Ekonomie kultury
- Kulturní statky
- Hodnota kulturních statků
- Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků
- Závěr

Ekonomie kultury

- **kultura součástí veřejného sektoru** (Cummings & Katz (1987), Hillman-Chartrand & McCaughey (1989), Mangset (1996) ad.
- Towse (2011) **definuje samostatnou vědeckou disciplínu** - zkoumá ekonomické souvislosti produkce, distribuce a spotřeby mnoha různorodých statků a služeb založených na kreativní bázi, dále pak ekonomiku a obchodování s těmito statky
- Ginsburgh & Throsby (2014) **rozšiřuje o výzkum efektivnosti** vynakládaných zej. veřejných prostředků **a tvorby veřejné politiky** uplatňované v kulturních odvětvích
- největší rozvoj této dílčí vědecké disciplíny až **po roce 2000** (systematický výzkum - např. Blaug, 2001; Škarabelová, 2007; Tajtáková, 2013 ad.)

Kulturní politika

- *cílevědomé působení na aktéry kultury, vytváření a formování podmínek pro realizaci kulturních činností*
- *je souhrnem aktivit a postupů ve společnosti, které pomáhají formovat a uspokojovat kulturní potřeby jejích členů prostřednictvím optimálního využívání všech disponibilních fyzických a duševních zdrojů společnosti*
- **cíle:** národní prestiž a sláva, spojené s národní hrdostí, podporou výstavby a modernizace kulturního vybavení jako součást sociálního plánování, budování postoje ke kultuře jako k welfare službě pro občany ve smyslu jejich ústavně zaručeného práva na kulturu
- **její pozitivní chápání předpokládá celospolečenský konsenzus v tom, že podpora kultury z veřejných zdrojů je legitimní a zároveň přímý politický a ideologický vliv na tvorbu, šíření, uchování a zpřístupňování kulturních hodnot je nepřípustný**

Kulturní politika

Stimulovaná tržní poptávka je podmiňována infrastrukturou tržní nabídky. Infrastruktura nabídky kultury má tři podoby:

- **Materiální infrastruktura** – síť kulturních článků zabezpečujících tvorbu, šíření, potřebu a uchování kulturních hodnot (divadla, výstavní galerie),
- **Personální infrastruktura** – tvůrci kultury a pracovníci fungující v jednotlivých fázích reprodukčního procesu,
- **Institucionální infrastruktura** – síť veřejných a soukromých, napomáhá plynulému a efektivnímu průběhu fungování ekonomického cyklu. Tyto instituce působí v samotném kulturním procesu anebo jako mezičlánky či vrcholné stupně systému řízení kultury (Novotný, 2009).

KP stimuluje nabídku i poptávku po kolektivních (kulturních) statcích.

Kolektivní statky

Odůvodnění existence:

- vycházíme z celospolečenské dohody a chceme maximalizovat celospolečenský blahobyť
- vyplývá z definice veřejného zájmu – mj. zájem o produkci pozitivních externalit
- je mikroekonomickou příčinou tržního selhávání

Charakteristika kolektivních (veřejných) statků:

- nedělitelnost (nerivalita) spotřeby,
- nevylučitelnost ze spotřeby.

Druhy:

- čisté a
- smíšené (za poplatek x společné zdroje)

Kulturní statky a služby

- součást veřejných statků a služeb (Strecková & Malý, 1998; Benčo & Kuvíková 2011; Ochrana, Plaček & Půček, 2018 ad.)
- mají některé **vlastnosti veřejných služeb**: např. neskladovatelnost, nehmotnost, neoddělitelnost od procesu produkce, unikátnost, specifičnost (Wright & Nemeč, 2003)
- s jejich spotřebou je spojen **vznik pozitivní externality**

Bianchini & Parkinson (1993), Throsby (1999, 2010) doplňují **specifické vlastnosti**:

- k jejich vzniku je třeba lidské kreativity,
- diverzifikace obsahu coby žádoucí jev,
- na jednotlivce působí odlišně, každý z ní má odlišný užitek (unikátní individuální preference a očekávání),
- jsou spojeny se vznikem duševního vlastnictví poskytovatele.

Různé vlastnosti přináší **různé druhy hodnot** – např. ekonomickou, kulturní ad.

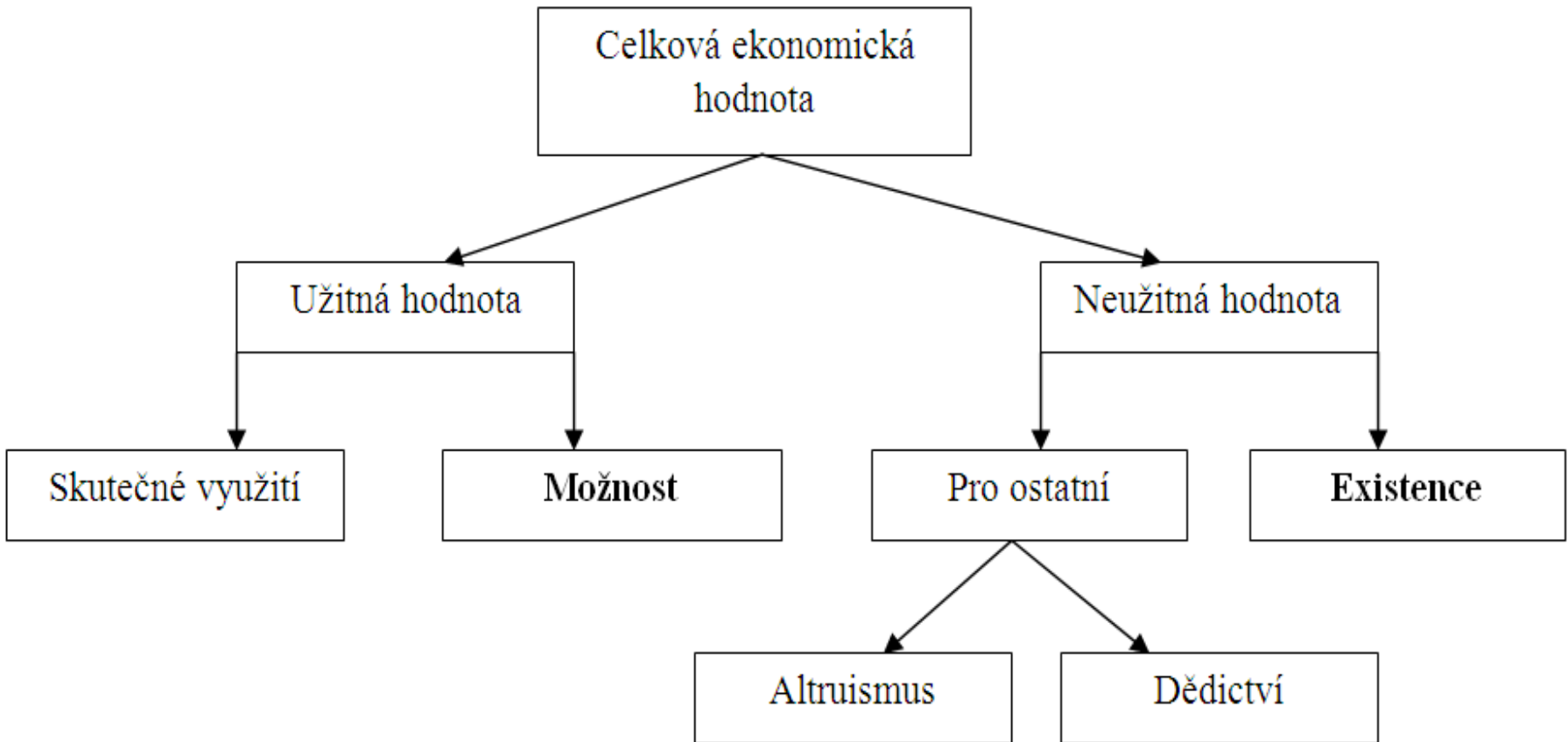
Hodnota kulturních statků

Klamer (2004), Cheng (2006) nebo Towse (2011) shodně definují dva typy hodnot:

- **Ekonomická hodnota je tržní cena** (interakce nabídky a poptávky zohledňující nalézání optima spotřebitele v teorii užitku).
- **Kulturní hodnota** je komplexní, ovlivňována známými i zcela neznámými faktory působícími na spotřebitele, je neopakovatelná a obtížně unifikovatelná.
 - přispívá k tvorbě celospolečenského užitku
 - nelze ji snadno změřit či stanovit jakékoliv měrné jednotky

Hodnota kulturních statků

Celková ekonomická hodnota (TEV)

Hodnota kulturních statků

Holden (2004) postuloval odlišné dělení:

- intrinsickou (vnitřní) – umělecký dojem vnímaný spotřebitelem, → **obtížně vyjádřitelná a měřitelná**
- instrumentální – součást socio-ekonomických cílů (působí jako nástroj veřejné politiky), → především **makroekonomické (efektivnostní) analýzy**
- institucionální – představuje hodnotu pro společnost, → **použití specifických metod**, většinou založených na kontingentním oceňování.

Kulturní statky mají celospolečenskou hodnotu (efekty ze vzdělání obyvatel, dostupnost informací, uchování kulturního dědictví ad.) → **opodstatnění státního intervencionismu**

Existuje společenská poptávka po metodice k měření efektivity vynaložených prostředků z veřejných rozpočtů (Kislingerová, 2013)

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

Úroveň analýzy	Předmět analýzy	Vybrané metody
Makroekonomická (NH)	efektivnost veřejných výdajů	FDH (<i>Free Disposable Hull</i>) DEA (<i>Data envelopment analysis</i>)
	ekonomické vlivy	analýza ekonomických vlivů input-output analýza REMI ekonomický model CGE modely (<i>Computable general equilibrium</i>)
	návratnost investice	<i>ROI (return-on-investment)</i>
Mezoeconomická	vládní výdajový program	CMA, CEA, CUA, CBA nebo MCA
Mikroekonomická	efektivnost instituce/projektu/služby	

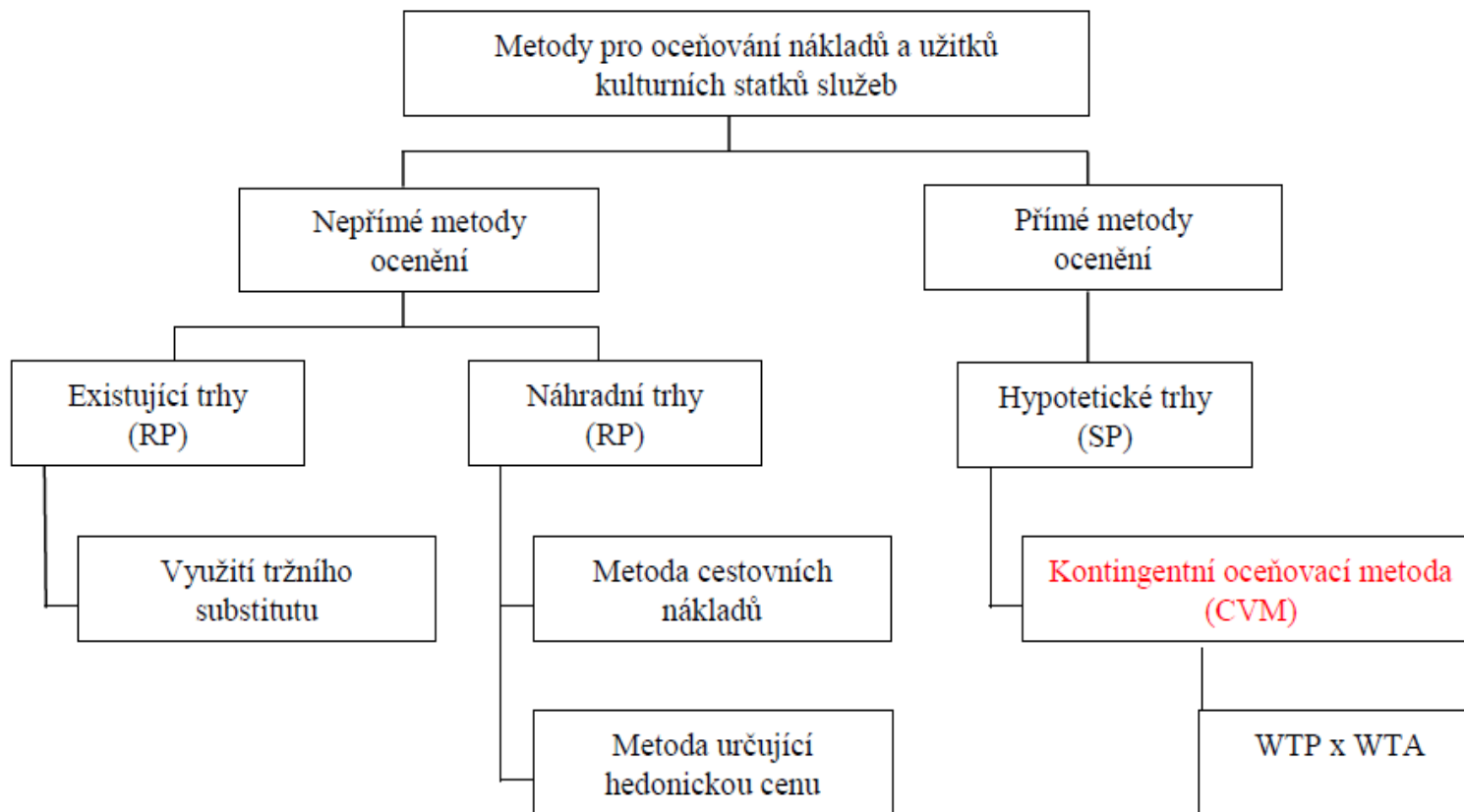
Zdroj: vlastní zpracování

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

Ocenění užiteků a nákladů (zohledňující společenské efekty, spotřebu, nespotřebu atd.) prostřednictvím:

1. metod využívajících odhalených (*revealed*; *RP*) preferencí
 - používají statistické informace a data o konkrétních trzích (typicky trh s byty nebo jinými nemovitými věcmi)
 - popisují skutečné chování ekonomických subjektů
 - zejm. **metoda cestovních nákladů** či **hedonické oceňování**
2. metod využívajících vyjádřených (*stated*; *SP*) preferencí
 - jsou zjišťovány z empirických odpovědí nebo reakcí ekonomických subjektů na hypotetické situace
 - zejm. **kontingentní oceňování**

Metody ekonomického a finančního hodnocení kulturních statků

Kontingentní oceňování

- poprvé použil Siegfried von Ciriacy-Wantrup (1947) pro ocenění netržních statků
- empirickým šetřením zjišťuje ochotu spotřebitele platit (WTP - *willingness to pay*) nebo ochotu přijmout kompenzaci za nespotřebu (WTA - *willingness to accept compensation*)
- lze **zjistit** vnímanou **hodnotu i u kulturních statků**
- první využití u kulturních služeb – USA, Florida 2003, Velká Británie 2004, USA Ohio 2005 (nepřenositelné, použití pro návratnost investic)
- v 2011 vznik unikátní české metodiky umožňující ocenit užitky ze služeb veřejných knihoven

Závěr - shrnutí

- i přes zjevnou tendenci veřejného sektoru k neefektivnosti je třeba systematicky se zabývat výzkumem způsobů pro ekonomickou analýzu (včetně analýzy efektivity ex ante)
- pro ocenění užitků ze spotřeby kulturních statků a služeb existují vhodné metody (využívající vyjádřených preferencí)
- kontingentní oceňování, typ WTP – např. pro oblast knihoven – přenositelné na jiné druhy veřejných služeb

Děkuji za pozornost

jan.stejskal@econ.muni.cz